

НОВІ ПІДРУЧНИКИ – 12 РІЧНІЙ ШКОЛИ

У статті визначаються нові підходи до підручникотворення й аналізується зміст і структури серії підручників нового покоління, що проходять апробацію в різних регіонах України.

In the article new approaches are determined to creation of textbooks and maintenance and structures of series of textbooks of a new generation is analysed. That approbation is passed in different regions of Ukraine.

Стандартизація мовної освіти в Україні, перехід на 12-річне навчання в середній школі потребують оновлення змісту шкільних програм, удосконалення процесу навчання, і, що особливо важливо, його методичного забезпечення. Оновлений зміст мовної освіти знайшов відображення у нових програмах, що почали впроваджуватися з 2005 року. У ньому чітко реалізовано ідею виняткової ролі мови в житті кожної людини. Справді, мова – генетичний код нації, виразник психічного її складу, а не тільки засіб передачі інформації чи обміну нею. Однак цю ідею необхідно донести до учня, реалізувати її в процесі навчання мови. Часу для цього маємо достатньо, оскільки концептуально передбачено неперервність у засвоєнні мови, її невичерпних багатств, формуванні й подальшому розвитку комунікативних умінь і навичок учнів, оволодінні ними усіма видами мовленнєвої діяльності.

Для сучасної школи найактуальнішим залишається завдання – виховання мовної особистості – людини, яка любить і шанує рідну мову, володіє її виражальними багатствами, користується нею і дбає про її збереження й розвиток. Щоб виконати це завдання, потрібен підручник, що відповідав би сучасним вимогам, задовольняв би потреби вчителя й служив засобом пізнання й розвитку учня.

Цією статтею ми поставили за мету ознайомити студентів та учительську громадськість із концептуальними засадами сучасного підручникотворення й розкрити особливості підручників “Рідна мова” для 12-річної школи.

Новий підручник, на наш погляд, повинен відображати зміст шкільної програми й ті методичні новації, що з’явилися в практиці роботи вчителів. Разом з тим підручник має виконувати свою основну традиційну функцію – служити джерелом знань і мовленнєвого розвитку дитини, а отже, забезпечувати виховання мовної особистості, яка володіє комунікативною мовленнєвою, мовною, соціокультурною та діяльнісною (стратегічною) компетенцією [1]. Відзначимо, що й чинні підручники містять матеріал, який частково допомагає вчителю в реалізації стандартизованої мовної освіти, але вони вже не можуть задовольнити сучасного вчителя й учнів – учасників навчально-виховного процесу, перед яким стоять нові, значно складніші завдання. Це добре розуміють і вчені-лінгводидакти і вчителі-практики, які намагаються створити нові підручники, щоб відповідали сучасним вимогам.

Такими підручниками є “Рідна мова” для 5, 6, 7 і 8 класів, створені авторським колективом у складі професора М.Пентиліук, доцентів І.Гайдаєнко, А.Ляшкевич та С.Омельчука [8].

Підручники “Рідна мова” побудовані на таких методологічних засадах:

- безперервність мовної освіти в Україні;
- формування національно-мовної особистості – національно свідомого громадянина України, особистості, що володіє рідною мовою, продукує її в різних життєвих ситуаціях, шанує і любить її, дбає про її красу і багатство;
- єдність мови і мислення як основи розвитку інтелектуальної й емоційної сфери особистості;

- формування світоглядних переконань сучасної молоді,
- виховання моральних і духовних якостей, громадянськості і патріотизму;
- усвідомлення мови, мовлення і мовленнєвої діяльності як основи розвитку кожної людини; поєднання лінгвістичної теорії і мовленнєвої практики як основи формування комунікативних умінь і навичок учнів.

Ці та інші засади зумовили зміст та структуру підручників.

Зміст підручників відображає змістові лінії шкільної програми для 12-річної школи.

Однак автори намагалися модернізувати зміст за рахунок досягнень сучасної лінгвістики, лінгводидактики і тих новаційних процесів, що відбуваються в сучасній школі, зокрема в навчанні рідної мови. Зміст підручників відповідає вимогам когнітивної та комунікативної методик навчання української мови, концепції яких розроблені вченими М.Пентилюк, О.Горошкіною й А.Нікітіною.

У структуру підручників закладено такі ідеї:

- модуль-блокова система;
- комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний підходи до навчання мови;
- українознавчий, етнопедагогічний та соціокультурний аспекти;
- розвивальне навчання;
- диференціація та індивідуалізація навчання й ін.

Підручники поділено на модулі (розділи) і блоки (параграфи), кожен з яких має таку структуру: система вправ і завдань індуктивного характеру, спрямованих на розвиток мовленнєвих умінь і навичок та засвоєння лінгвістичної теорії. Наприкінці кожного параграфа вміщено матеріал “Прочитайте і запам’ятайте”, що забезпечить систематизацію й узагальнення знань про виучуване мовне явище. Ця рубрика в підручниках: має ще на меті формування наукового мовлення учнів, умінь сприймати й аналізувати науковий текст. Крім цього, такі підручники слугуватимуть учням і в наступних класах, якщо виникне потреба відновити вивчений раніше матеріал. Кожний параграф закінчується запитаннями для самоконтролю.

Наприкінці розділу (модуля) передбачено рубрику “Завдання і вправи для систематизації й узагальнення”, що включають вправи узагальнювального характеру і по два варіанти контрольних рівневих завдань, що допоможе вчителю організувати тематичний контроль знань, умінь і навичок. Усі види мовного розбору подано у формі алгоритмічних таблиць.

У кожному параграфі наявні мовленнєві, текстові і післятекстові завдання, ситуативні та ігрові вправи тощо. Підручники обладнано великою кількістю опорних таблиць і схем, малюнків для розвитку комунікативних умінь і навичок.

Матеріал для розвитку мовлення виділено окремо відповідно до мовленнєвої і соціокультурної змістових ліній програми й розосереджено всередині розділів. Лексичний матеріал для зручності вміщено після текстів (тлумачення нових, рідковживаних слів, синоніми) вправ та подано тлумачним словником наприкінці підручників.

Підручники обладнано системою умовних позначень, необхідних для усвідомлення мовних одиниць і для розмежування окремих завдань (ситуативні, для самостійної роботи тощо).

До кожного параграфа дібрано епіграф, що відповідає або змістові лінгвістичного матеріалу, або соціокультурній змістовій лінії та виділено цікаві тематичні рубрики.

Поклавши в основу положення концепції мовної освіти 12-річної школи, Державного стандарту базової і повної середньої освіти та Загальноєвропейських Рекомендацій з мовної освіти [1; 3; 4], автори поєднали традиційне у підручникотворенні, те, що склалося в другій половині минулого століття, та інноваційне, спрямоване на модернізацію навчання мови, застосування нових технологій у проведенні уроку, доборі й використанні дидактичного матеріалу тощо, а головне – в суб’єктивації навчального процесу, що ґрунтується на

особистісній взаємодії, взаємостосунках учителя й учнів, реалізації нових цілей навчання рідної мови, нових підходів до організації уроку.

Найважливіше в цьому процесі – усвідомлення ролі мови і мовлення, мовленнєвої діяльності у вихованні й самовихованні мовної особистості. Це одна з провідних ідей, покладених в основу нового підручника. Адже школярі, вивчаючи рідну мову, повинні не тільки засвоїти систему мовних знаків, структурні особливості мови, оволодіти її виражальними засобами й користуватися ними, але й усвідомити себе носіями цієї мови, без якої немислимий їхній інтелектуальний і духовний розвиток.

На наш погляд, підручники “Рідна мова” будуть виконувати різні навчально-виховні функції, зокрема інформаційно-когнітивну (містить теоретичний матеріал, спрямований на розвиток пізнавальних умінь і навичок), систематизувально-узагальнувальною (матеріал підручника подано у певній системі з узагальненням набутих знань, умінь і навичок у початковій школі й упродовж навчальних років у наступних класах), креативно-комунікативну (забезпечить розвиток творчих умінь і навичок учнів, формування комунікативної компетентності), виховну (сприятиме вихованню національно-мовної особистості, її високих моральних якостей), розвивальну (забезпечуватиме розвиток мовлення і мислення та формування національної свідомості учнів), етичну й естетичну (містить матеріал, що забезпечить виховання культури спілкування учнів та ознайомлення з культурними надбаннями свого та інших народів), самоосвітньо-дослідницьку (забезпечить навички самостійної роботи з книгою і уміння досліджувати, аналізувати мовні явища, критично оцінювати своє й чуже мовлення). Наші сподівання підтверджені високою оцінкою вчителів з різних регіонів України, де підручники вже третій рік проходять апробацію.

У підручниках реалізовано ідею когнітивно-комунікативного навчання рідної мови – поєднано когнітивну й комунікативну методики.

В основу концепції нових підручників покладено когнітивну методику навчання рідної мови, “під якою розуміємо сукупність взаємопов’язаних і взаємозумовлених способів і засобів опанування мовних одиниць як основи пізнання й формування концептуальної та мовної картин світу і певного результату створення образу світу в уяві кожного учня” [6]. Такий підхід забезпечив посилення практичного аспекту формування мовленнєвих умінь і навичок учнів. Це насамперед організація пізнавальної роботи з підручником на основі текстів, де функціонують одиниці всіх рівнів мовної системи і закладаються підвалини мовної, мовленнєвої, соціокультурної та діяльнісної компетенцій, що врешті забезпечує комунікативний розвиток учнів.

Методика комунікативного навчання в підручниках представлена матеріалами до уроків зв’язного мовлення та системою вправ і завдань, спрямованих на розвиток комунікативного мовлення, що передбачає поетапність у засвоєнні знань, формуванні частковомовленнєвих, мовленнєвих та комунікативних умінь і навичок.

Створюючи нові підручники для 5-9 класів, автори намагалися:

- по-перше, дотримуватися концептуальних настанов і нової програми;
- по-друге, забезпечити формування мовної особистості учня;
- по-третє, зберегти те цінне, що нагромаджено досвідом підручникотворення й залучити досягнення сучасної дидактики;
- по-четверте, спиратися на європейський досвід навчання мови й раціонально його використовувати;
- по-п’яте, передбачити систему духовного й естетичного розвитку особистості на основі змісту ілюстративного матеріалу (тексти, малюнки, заставки тощо).

У підручниках дотримано комунікативно-діяльнісний та функціонально-стилістичний підходи до навчання мови. Робота з текстом, різні види творчих завдань спрямовані на формування комунікативних умінь і навичок у процесі мовленнєвої діяльності. Тексти різних стилів, типів і жанрів мовлення забезпечують розуміння й засвоєння функцій мовних одиниць у зв’язному мовленні.

Автори підручників подбали і про розвиток мислення школярів та засвоєння окремих прийомів логіки, як зіставлення, порівняння, протиставлення. Новим, на наш погляд, є органічне поєднання індуктивного й дедуктивного підходу до розташування й характеру засвоєння теоретичного й практичного матеріалу, що знайшло своє відображення в методиці побудови завдань і вправ, у висвітленні теоретичного матеріалу. Так, теоретичний матеріал викладено індуктивно-дедуктивним способом (від аналізу мовних одиниць у тексті до зв'язного викладу теми наприкінці параграфа). Причому виконання окремих вправ вимагає опори на набуті раніше знання або попереднього ознайомлення з деякими теоретичними положеннями, що розміщені в кінці параграфа. Учень, таким чином, практично знайомлячись з лінгвістичним явищем, постійно актуалізує свої знання, набуті раніше, чи попередньо знайомиться з ним на основі принципу перспективності.

Істотною ознакою нових підручників є дедуктивно-індуктивно-дедуктивний спосіб засвоєння мовленнєвого матеріалу й формування комунікативних умінь і навичок. Учень іде від тексту як цілісної одиниці мовлення, аналізуючи його структуру, зміст, стиль, тип і жанр, визначає функції мовних одиниць у ньому, завершує творчими завданнями комунікативного характеру, а на підсумковому етапі ще раз осмислює теоретичний матеріал, прочитавши й запам'ятавши зв'язний виклад його в кінці параграфа і самостійно проконтролювавши себе (рубрика "Подумайте і дайте відповіді" вміщена в кожному параграфі).

У змісті і структурі підручників ураховано низку принципів: особистісно-мотиваційний, диференціації та індивідуалізації, креативності, розвивального навчання, міжпредметних зв'язків, комунікативності та ін. Кожний з них впливає на формування мовної особистості та її комунікативної компетенції.

Особистісно-мотиваційний принцип забезпечує постійний інтерес учнів до навчання, розвиток індивідуальних пошукових здібностей, властивий тій чи іншій особистості. У підручниках дібрано і скомпоновано дидактично-ілюстративний матеріал таким чином, що викликає в учня бажання пізнавати нове, формує стійку мотивацію до оволодіння мовою та життєву необхідність користуватися нею. Більшість завдань у підручниках мають проблемний характер і спрямовані на розвиток пізнавально-пошукових здібностей учня.

Принцип диференціації та індивідуалізації навчання належить до традиційних. Однак ми намагалися його дещо модернізувати й допомогти учителеві повнішою мірою реалізувати як індивідуальний підхід до учня, так і диференційоване навчання. Ми пропонуємо низку варіантних завдань, що вимагають від учнів урахування віку, статі, соціального стану людини, про яку говорить або пише учень. Такі завдання, на наш погляд, сприятимуть розвитку індивідуальних смаків, уподобань учнів і вихованню в них загальнолюдських та індивідуальних моральних якостей і переконань.

Диференціація навчання представлена системою завдань до кожної вправи (2-4), спрямованих на повторення, поглиблення, корекцію знань, умінь і навичок учнів. Особлива увага звернена на систематизацію й узагальнення вивченого, на лексико-фразеологічну роботу, розвиток умінь аналізувати мовні явища й користуватися ними в процесі спілкування. Учитель має змогу вибирати завдання до вправ, ураховуючи рівень підготовленості учнів.

Важливе місце в підручниках зайняло розвивальне навчання. Його прийоми пронизують увесь підручник – і теоретичну, і практичну частини. За когнітивною методикою цей принцип визначився як один з провідних. Матеріал підручників зорієнтовано на формування мисленнєво-мовленнєвої активності учнів, що виявляється у сприйнятті, розумінні, засвоєнні мовних одиниць і явищ, осмисленні їх комунікативної доцільності та ролі в текстах різних стилів. Теоретичний матеріал, завдання і вправи мають мовленнєву спрямованість і забезпечують органічний розвиток мовної та мовленнєвої компетенцій учнів, що реалізується через усі види й форми мовленнєвої діяльності.

Важливу роль у формуванні мовленнєвих умінь і навичок учнів відіграє текст. Ідеї лінгвістики тексту, функціональної та комунікативної лінгвістики поступово проникають в лінгводидактику і все більше зацікавлюють учених-методистів і вчителів. Така

зацікавленість останніми роками виявилася у використанні текстів на уроках мови з метою глибшого осмислення мовних одиниць, визначення їх функцій (граматичних, семантичних, стилістичних), в аналізі тексту, його структури, способів і засобів зв'язку його елементів тощо. Поступово сформувалася ідея текстової основи уроку, що знайшла своє теоретичне обґрунтування у працях Т. Донченко та інших [2; 5: 298-301; 7: 17-24]. Досвід учителів підтвердив життєвість цієї ідеї. Вона стала однією із концептуальних засад наших підручників. Роботу з текстом ми поклали в основу засвоєння усіх видів мовленнєвої діяльності. У підручниках пропонуються текстові вправи аналітичного, креативного та корекційного характеру, що дозволяє вчителю формувати комунікативні уміння і навички учнів, дотримуючись принципів систематичності й послідовності. Наявність у підручниках текстів різних стилів, типів і жанрів забезпечує реалізацію міжпредметних зв'язків, зокрема функціональних.

Аналізуючи тексти-взірці, діти зможуть визначати функції мовних одиниць у кожному з них, розвивати свою стилістичну вправність. Більшість текстів узяті з літературних джерел (художніх творів, що вивчаються в основній школі), з усної народної творчості, що репрезентують художній і розмовний стилі. Однак є чимало наукових текстів, що позитивно вплине на розвиток наукового мовлення школярів.

Принцип міжпредметних зв'язків знайшов відображення і в завданнях до вправ, особливо креативного (творчого) характеру, що дозволить якісніше реалізувати соціокультурну змістову лінію програми.

Комунікативна спрямованість підручників виявилася у співвідношенні мовної і мовленнєвої змістових ліній. Одразу зазначимо, що цю проблему ми розв'язували на користь останньої.

Відповідно до вимог нової програми зміст і організацію матеріалу в підручнику спрямовано на розвиток мовних і мовленнєвих умінь і навичок, що забезпечують формування комунікативної компетенції учнів. Цьому підпорядковано систему вправ і завдань: перевага надається мовленнєвим, оскільки на уроках української мови повинна превалювати робота над усіма видами мовленнєвої діяльності. Однак не слід забувати, що без знань лінгвістичної теорії дитина спонтанно не зможе розвивати своє мовлення і формуватися як активний комунікант (мовець – співрозмовник).

Щоб домогтися органічного зв'язку в засвоєнні знань мови та розвитку мовленнєвих умінь і навичок, ми скористалися ідеєю “блочного” вивчення теоретичного матеріалу, бо саме в такий спосіб якісніше реалізується принцип наступності й актуалізуються знання, набуті учнями в молодшій школі. Це дозволило в кожному параграфі поєднати усі змістові лінії, виділяючи мовленнєву й мовну як провідні, та реалізувати в навчанні мови.

Як уже зазначалося, мовленнєва змістова лінія займає в підручнику чільне місце. Свідченням цього є система мовленнєвознавчих понять та їх теоретичне обґрунтування, насамперед у розділі “Текст”, а також вправи і завдання, спрямовані на їх засвоєння і формування комунікативних умінь і навичок учнів.

Своє продовження ця ідея знайшла в матеріалах до уроків зв'язного мовлення, а точніше – уроках розвитку комунікативних умінь і навичок.. Зрозуміло, що означені уроки несуть особливе комунікативне навантаження, вони по суті є уроками навчальної комунікації і забезпечують мовленнєвий розвиток дитини з урахуванням усіх видів мовленнєвої діяльності.

Сучасна методика орієнтує вчителя на формування текстотворчих умінь і навичок учнів, під якими розуміємо комплексне поєднання умінь конструювати тексти різних стилів, типів, жанрів, діалогічної чи монологічної структури в усній або писемній формі. Саме це методичне положення автори намагалися реалізувати в матеріалах до уроків зв'язного мовлення, традиційно розміщених у відповідних розділах підручників.

Особлива увага в підручниках приділяється правилам спілкування з урахуванням дискурсивного мовлення, предметом якого є не тільки створений учнями текст діалогічної чи монологічної структури, але й самі співрозмовники, мета, мотив, ситуація і сфера

спілкування. На наш погляд, саме таким мовленням і має оволодіти випускник середньої школи. Ідея збалансованого навчання усіх видів мовленнєвої діяльності знайшла своє втілення в підручнику для кожного класу.

Ми виходили з того, що мовленнєва діяльність як істотна ознака спілкування є основним складником формування комунікативної компетенції, й, отже, усі її види – слухання, читання, говоріння і письмо – комплексно забезпечують цей процес. Тому в підручнику передбачено систему вправ для аудіювання і читання та завдань для говоріння і письма. Такі вправи і завдання учитель знайде у кожному параграфі і матеріалах до уроків зв'язного мовлення.

Істотною ознакою підручників є різноманітність змістової наповнюваності текстів і завдань до них, але такої, що відповідає соціокультурній змістовій лінії. Тематика текстів спрямована на розвиток ерудиції школярів, їхніх особистісних запитів й уподобань.

Домінуючими є тексти оптимістичного змісту, виховного характеру, українознавчої, загальнокультурної тематики, що позитивно впливатимуть на розвиток гуманістичного світогляду учнів, етики спілкування й загальної культури.

Підручники мають модуль-блокову структуру. В їх основу покладено структурну схему, що визначається розділами і параграфами. Кожний розділ підручника – навчальний модуль, що складається з параграфів-блоків, у яких відображено усі змістові лінії програми. Навчальний модуль складається із змістово-пошукового, системно-сислового, контрольнотезагальнюючого і корекційно-рефлексивного компонентів. Крім параграфів-блоків, у кожному розділі вміщено систему запитань і завдань та по два варіанти рівневих завдань, що забезпечить корекцію знань і тематичний контроль знань, умінь і навичок учнів з кожного розділу програми.

Зміст і структура параграфа визначається цілісністю, системністю, міжрівневим (внутрішньопредметним) зв'язком. Блочна структура параграфа дозволяє, враховуючи принципи наступності й неперервності навчання мови, формувати цілісне уявлення про мовне явище, виділяючи відомі й нові його елементи, й осмислено сприймати як важливий складник системи, що займає відповідне місце в її структурі.

Основним компонентом кожного параграфа є текст, що супроводжується низкою аналітичних і творчих завдань, порядок яких відповідає структурній схемі програми: мовлення – мова – комунікація.

Уміщена на початку параграфа вправа з текстом забезпечує актуалізацію мовленнєвознавчих знань, умінь і навичок і створює підвалини для з'ясування суті і функцій виучуваного мовного явища. У кожному параграфі є опорно-тезагальнюючі таблиці і схеми, що полегшують сприйняття мовного явища, його особливостей і місця в системі мови. Закінчується параграф рубрикою “Прочитай і запам'ятай”, де стисло й компактно викладено теоретичний матеріал, та завданнями і запитаннями для само- і взаємоперевірки. До кожного параграфа дібрано епіграф, що відповідає змістові дидактичного матеріалу й дозволяє якісніше реалізувати соціокультурну змістову лінію програми й виховну мету кожного уроку.

Підручники належно оформлені художньо, у них чимало кольорових малюнків, заставок тощо. Автори подбали і про пізнавально-розважальну функцію підручників. Є в них ігрові матеріали – загадки, ребуси, імітаційні та рольові ігри тощо, відповіді на які вміщено наприкінці кожного підручника.

Підручники “Рідна мова” забезпечать реалізацію програми 12-річної школи з української мови для 5-9 класів і дозволять учителям розкривати свої професійні здібності й надбання, творчо підходити до кожного уроку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти // Дивослово. – 2004. – №3. – С. 77-81.
2. Донченко Т.К. Організація навчальної діяльності учнів на уроках рідної мови. – К., 1995. – 264 с.

3. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
4. Концепція мовної освіти 12-річної школи // Дивослово. – 2002. – №8. – С.59-65.
5. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / За ред. М.Пентилюк. – К.: Ленвіт, 2005. – 400 с.
6. Пентилюк М., Нікітіна А., Горошкіна О. Концепція когнітивної методики навчання української мови // Дивослово. – 2004. – №8. – С. 5-9.
7. Пентилюк М.І. Стилiстична організація тексту (теоретичний аспект) // Пiвденний архiв. Фiлологiчнi науки. – Херсон, 2001. – Вип. 19. – С. 17-24.
8. Пентилюк М.І., Гайдаєнко І.В., Ляшкевич А.І., Омельчук С.А. Рідна мова: Підручник для 5 класу. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.; Рідна мова: Підручник для 6 класу. – К.: Освіта, 2006. – 272 с.; Рідна мова: Підручник для 7 класу. – К.: Освіта, 2007. – 288 с.

УДК 371.214.46

З.П. Бакум

ТЕКСТОЦЕНТРИЗМ У СУЧАСНІЙ СИСТЕМІ ПРИНЦИПІВ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті визначено місце текстоцентричного принципу в системі лінгводидактичних принципів навчання української мови, окреслено напрямки реалізації, з'ясовано роль у формуванні мовної особистості.

The article deals with the text based principle and its place in the system of linguodidactic principles of teaching Ukrainian language, the directions of realization of this principle are described, the role of text based principle in shaping a speaking personality is defined.

Вагомим чинником будь-якої методичної системи є правильно визначені принципи, частина яких, на жаль, нині для словесників поки що залишається декларацією, що чекає негайного впровадження в освітянський процес. Творчі ж педагоги, на думку О. Горошкіної, добре розуміють їх цінність у навчанні рідної мови й активно реалізують у своїй практиці [2: 82].

Сучасні дослідження в галузі методики мови ґрунтуються передовсім на **дидактичних принципах**. Учені (Ю. Бабанський, М. Данилов, В. Онищук, М. Скаткін, І. Підласий, С. Чавдаров, К. Ушинський), розв'язуючи проблеми дидактичних засад, у всі часи виходили з необхідності раціонального використання цінного і прогресивного з минулої, сучасної, вітчизняної та зарубіжної педагогіки. За результатами розвідок нині можна виділити загальну систему принципів навчання, роль якої важко переоцінити (науковості; зв'язку теорії з практикою; систематичності й послідовності, свідомості й активності; наочності в навчанні; міцності засвоєння знань, набуття вмінь та навичок, доступності навчання; урахування індивідуальних особливостей учнів у колективній роботі; гуманізації та демократизації й ін.).

Не менш “правильними й надійними” в навчанні мови, на думку І. Олійника, є **лінгводидактичні принципи** [4: 47], що передбачають розуміння мовних значень, розвиток лексичних та граматичних навичок, увагу до виразних засобів мовлення, зіставлення писемної форми мовлення з усною; взаємозалежність у вивченні мови з розвитком мислення, вивчення граматики та засвоєння навичок літературного читання, взаємозумовленість навчання морфології, синтаксису й засвоєння мовленнєвих навичок. Предметом дослідження стали у працях О. Біляєва, Є. Голобородько, Є. Дмитровського, С. Карамана, В. Масальського, М. Пентилюк, К. Плиско, О. Текучова, Л. Федоренко.

Важливою в теорії та практиці навчання є реалізація **принципів стратегічного** (активізація розвивального впливу думки на мовлення і мовлення на думку; пріоритетність